

הישיבה השלוש מאות ארבעים וחמש (שמה)

ביום ג' בניסן התשע"ו (11 באפריל 2016) בשעה 12:30, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים עוזי אורנן, אילן אלדר, משה בר-אשר (יו"ר), אפרים חזן, דוד טלשיר, חיים כהן, קציעה כ"ץ, מרדכי מישור, אהרן ממון, שלמה נאה, יוסף עופר, משה פלורנטין, שמואל פסברג, שמא יהודה פרידמן, אורה שורצולד, עפרה תירוש-בקר; החברות-היועצות מלכה זמלי, יעל רשף; מנכ"לית האקדמיה טלי בן-יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש ועובדי המזכירות המדעית ברק דן, בת שבע ורדי, תמר קציר, טובה שטראוס שרברין, צופיה שקלים; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון

סדר היום: א. הרצאת יוסף עופר "תוספות שהוסיפו רד"ק ורמב"ן לספריהם אחרי שנשלמו"
ב. מינוי ועדה לבדיקת סגולותיהם של מועמדים לאקדמיה
ג. מונחים יחידים בטכנולוגיית המידע ותיקונים במונחי סוציולוגיה
ד. מילים בשימוש כללי
ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

א. הרצאת יוסף עופר "תוספות שהוסיפו רד"ק ורמב"ן לספריהם אחרי שנשלמו"

מ' בר-אשר: חברי האקדמיה, אני מתכבד לפתוח את ישיבת המליאה בהרצאתו של חברנו יוסף עופר על תוספות שהוסיפו רד"ק ורמב"ן לספריהם אחרי שנשלמו. (הערת העורך: דבריו על רמב"ן מבוססים על הספר שהוציא עם יהונתן יעקבס, תוספות רמב"ן לפירושו לתורה שנכתבו בארץ ישראל, ירושלים תשע"ג; חלק מדבריו על רד"ק מבוססים על מאמרו של יחיאל צייטקין, "תוספות מאוחרות של רד"ק לספר השורשים ומגמתן הרעיונית" בספר זר רימונים: מחקרים במקרא ובפרשנותו מוקדשים לפרופ' רימון כשר, בעריכת מיכאל אביעוז ואח', עמ' 539–561.)

ב. מינוי ועדה לבדיקת סגולותיהם של מועמדים לאקדמיה

מ' בראשון: אני מודיע בזה על מינוי ועדה לבדיקת סגולותיהם של מועמדים לחברות באקדמיה. אני מציע שבראש הוועדה ישב אהרן ממון ועימו יהיו אילן אלדר, קציעה כ"ץ, משה פלורנטין ואורה שורצולד.

מונתה ועדה לבדיקת סגולותיהם של המועמדים לאקדמיה בהרכב הזה: אהרן ממון (יו"ר), אילן אלדר, קציעה כ"ץ, משה פלורנטין ואורה שורצולד.

ג. מונחים יחידים בטכנולוגיית המידע ותיקונים במונחי סוציולוגיה

ר' גדיש: מונחות לפניכם שתי רשימות מונחים – האחת של מונחים בטכנולוגיית המידע, השנייה של תיקונים במונחי סוציולוגיה. נפתח ברשימה הראשונה, הכוללת 26 מונחים. המליאה מתבקשת לעסוק בשאלה הנוגעת לשלושת המונחים האחרונים ברשימה, אבל תחילה אסב את תשומת ליבכם לשני חידושים: הַזֶּן שהוא 'תסדיר נתונים המשמש להזרמת עדכוני תוכן למשתמשים' – תרגום שם העצם feed; כִּפְרָה שהיא סוג של נוזקה, 'תוכנה שמונעת בדרך כלשהי ממשתמש את אפשרות הגישה למערכת נגועה ותובעת ממנו תשלום כופר למפעיל הנוזקה כדי לפתוח את המחסומים' – תרגום ransomware.

השאלה לדיון הנוגעת לשלושת המונחים האחרונים – צילום מצג, תצלום מצג וצג מגע או מרקע מגע – היא אם האקדמיה עומדת על דעתה ש־screen יוסיף להיות רק צג, מצג או מרקע ולא מסך, כרווח בציבור. במשך שנים הסברנו שהמילה מסך – מן השורש סכ"ך – אינה מתאימה, אבל הציבור בשלו. אומנם המילים צג, מצג ומרקע מוכרות ואף משמשות, אך הן רחוקות מהיקפי השימוש במילה מסך. השאלה אם להתמיד באיסור על השימוש במסך במכשירים כמו טלוויזיה ומחשב עלתה מיועצות הלשון של האקדמיה ברשות השידור, וזאת הזדמנות לדון בכך.

ר' אלמגור־רמון: הציבור משתמש גם במסך וגם במרקע. יש כתבים שמקפידים להשתמש במרקע במקום במסך, ויש שמקפידים אף יותר ומשתמשים בצג, אך זה בהחלט דורש מאמץ. בתחום הטלוויזיות כבר לא מוכרים טלוויזיות אלא מסכים. בפרסומות אנחנו מנסות להפוך את הגלגל, וכדי שלא ידברו על מסכים אנחנו משתדלות שידברו על טלוויזיות. אחת הבעיות היא שעלינו להכריע בכל פעם אם ה־screen שמדובר בו הוא מרקע או צג. מצד שני גם המילה מסך אינה נטולת בעיות. אי־ההתאמה של השורש סכ"ך ל־screen כבר הוזכרה, אבל צריך להזכיר גם את הנטייה בדגש. לפעמים כתבים אומרים מְסִיִּים, ואז לא נעים לי לומר להם שהגו כהלכה אבל השתמשו במילה הלא נכונה.

ע' אורנן: המילה מסך היא מילה עברית, ואינני חושב שאנו יכולים לאסור על השימוש בה במובן הזה. מובן חדש איננו מובן פסול.

ש' נאה: המסכים החלו את דרכם בתיאטראות וכבתי הקולנוע. בהם באמת יש או היו מסכים. מבתי הקולנוע עברו המסכים לטלוויזיות ולמכשירים אחרים. שינויי משמעות כאלה רגילים בכל שפה, ואין בהם דופי. אפשר גם להוסיף שהמילה מסך קרובה בצלילה לפועל סָכָה: מסך – שהכול סָכֵין בו.

א' חזן: בעקבות ההסבר של שלמה נאה נוכל לקבוע את המילה מסך כמילה הכללית ואת המילים צג ומצג לשימושים מיוחדים יותר.

ח' כהן: אני מסכים עם מי שמקבל את המשמעות של screen למילה מסך. איננו מחדשים משמעות; היא קיימת – כל מילון בן ימינו יזכיר אותה.

מ' בר-אשר: האם מילון ההווה הזכיר אותה?

ר' גדיש: לא.

מ' בר-אשר: אני מסכים לאשר את מסך ל-screen בלי לבטל את צג ומצג. לא נוכל להמשיך ללכת בעניין הזה נגד הציבור.

א' ממן: הערה כללית: אנחנו כאן גם בשביל להתיר וגם בשביל לאסור. זאת המשמעות של קביעת נורמה, ואם נרצה נוכל להמשיך לאסור. ובאמת אינני רואה סיבה טובה להרים ידיים ולהכשיר עכשיו את מסך. לתחושת עווד יש סיכוי למילים צג, מצג ומרקע. לא כל דבר הוא מסך, למשל נראה לי שרבים קוראים לצג הטלפון צג ולא מסך. גם בראש הערך "מסך" בוויקיפדיה מצוין שמסך הוא טעות ושצג, מרקע או מצג נכונים. אם נראה בעוד שנים שהשימוש במסך מצטמצם במקום להתפשט, נוכל תמיד להכשירו.

מ' זמלי: גם אני האמנתי שקביעות האקדמיה יצליחו יותר, אבל קשה להתעלם מן המציאות. חיפוש המונחים הנדונים במרשתת במנוע החיפוש גוגל מעלה תמונת מצב עגומה: לצילום מרקע, צילום מצג, תצלום צג, תצלום מצג או תצלום מרקע אין דוגמאות כלל או יש דוגמאות יחידות; לעומתם לצילום מסך מאות אלפי תוצאות ולתצלום מסך למעלה מעשרת אלפים. בדקתי גם צירופים כמו מצג מחשב ומרקע מחשב; להם נמצאו מאות בודדות של תוצאות. לעומתם למסך מחשב קרוב לשלוש מאות אלף תוצאות. החלופה היחידה שבאמת החלה לשמש לצידו היא צג מחשב – עם כשלושים אלף תוצאות.

א' ממן: האם לשם השוואה את יכולה לדעת מה היו הנתונים לפני עשור שנים?

מ' זמלי: לא.

ט' שרברין: צג, מצג ומרקע הם דברים שונים. צג הוא המכשיר שבו משהו מוצג; מרקע הוא חלק המכשיר שבו הוא מוצג; ומצג הוא מה שנראה במרקע. יכול מאוד להיות

שהדובר הממוצע אינו ער להבחנות האלה ואינו זקוק להן, אבל אנשי המקצוע ודאי זקוקים למונחים שונים. הם לא יוכלו לקרוא לצג, למרקע ולמצג בשם אחד – מסך.

מ' בר-אשר: ההצעה אינה לבטל את המונחים הקיימים אלא להוסיף עליהם את המילה הכללית מסך. אני מציע שניגש להצבעה.

הצבעה

בעד אי־פסילת השימוש במילה הכללית מסך ל־screen – 14

נגד – 1

נמנעים – 2

הוחלט שלא לפסול את השימוש הכללי במילה מסך לציון screen.

ע' אורנן: אני רוצה להעיר הערה עקרונית בעניין הזה: איננו היחידים שמחדשים מילים בעברית; יש לנו חלק גדול בחידוש מילים, אבל כל דובר הוא בעל הבית בלשונו ויכול לחדש מילים כטוב בעיניו. לכן אני חוזר על עמדתי שאיננו יכולים לאסור דבר. תפקידנו להציע ולהמליץ.

מ' בר-אשר: נעבור לדיון בתיקונים למונחי הסוציולוגיה.

ר' גדיש: ברשימה ארבעה-עשר תיקונים שאישרה ועדת המינוח המרכזית, ובהם החלופות העבריות החדשות תְּלֻמָּנוּת (conformism), תְּלֻמִּיּוּת (conformity), יְסוּדָּנוּת (fundamentalism). המליאה מתבקשת לדון תחילה בהצעה לפונדמנטליזם – יסודנות – המוגדרת 'דתיות שמרנית קיצונית'. בימים האחרונים התקבלו גם ההצעות האלה מחברי האקדמיה: קְנָאָתָנוּת, קְנָאָנוּת, מְקוֹרָנוּת, תְּהוּמִיּוּת, תַּחְתִּיּוּת, ראשיתנות ושורשנות. הראשונה שבהן ממשה פלורנטין ושתי האחרונות מגיל הראבן.

ע' אורנן: בספר "המילים המתבקשות", המבוסס על עיזבונו של יונתן רטוש וכו גם תחדשיו, יש עוד שתי הצעות שלו לפונדמנטליזם: אֲשֵׁינּוּת ומִיֶּסְדִּיּוּת. לדידי גם המילה ממסדיות באה בחשבון.

מ' פלורנטין: לדעתי יש להימנע ממילה שתתרגם את יסוד היסודיות שבמילה פונדמנטליזם מפני שבכך תוחמץ המשמעות השלילית. פונדמנטליזם אין יסודו ביסוד, בתהום או בשורש אלא בקנאות; לעיתים גלויה ולעיתים חבויה. לכן הצעתי את קְנָאָתָנוּת, מילה המצויה במילונים במשמעות 'קנאה עיוורת' או 'נטייה לקנאה רבה'. ואם נבחר במילה הזאת, לא נימצא מחדשים מילה.

מ' בר-אשר: אני מסכים איתך שעלינו לבחור מילה שלא תיתן ביטוי לגיזרון של פונדמנטליזם כי אם למוכנה היום בעברית ובלשונות אחרות.

מ' זמלי: בפונדמנטליזם המקורי אין רוע או רשעות. מדובר על חזרה לכסיס, ליסודות האמונה. על כן מלכתחילה הצעתי **יסודנות**. אחרי שהתקבלו הערות החברים, עלה על דעתי שרצוי לחלק את המונח לשניים: האחד – במשמעות הבסיסית שיש בנצרות של דבקות ביסודות הנצרות – ולכך ההצעה **יסודנות מתאימה**; השני – במשמעות המוכרת יותר היום של אדיקות יתר וקנאות דתית. לכך לדעתי ההצעה **קנאתנות** אינה טובה משום שהיא מזכירה קנאה ולא **קנאות**.

חיפוש במרשתת העלה שהמילה **יסודנות** קיימת. התקשרתי לפרופ' משה שרון, שהיה יועץ ראש הממשלה בגין לענייני ערבים ומומחיותו גם במדע הדתות, וסיפרתי לו שעל סדר היום במליאה עומדת שאלת החלופה העברית ל**פונדמנטליזם**. הוא אמר לי שכבר יש לזה מילה – **יסודנות**. הינה דוגמה: ספר של רפאל ישראלי שיצא בשנת 2006 ושמו "לחיות עם האסלאם – דת, תרבות, היסטוריה, אלימות וטרור ומקורות צמיחתו של האסלאם היסודני של ימינו". הוא גם מסביר שיש בפונדמנטליזם חזרה ליסודות, ומכאן **פונדמנטליזם** הוא **יסודנות**.

מ' מישור: אני חושב שזה יהיה לכבוד לעברית להשאיר את המילה **פונדמנטליזם** בעינה, על כל משמעויותיה, ולהודות שבמסורת העברית אין מושג שמתאים לה.

מ' בר-אשר: אני בכל זאת רוצה מילה עברית, ולו מפאת אורך המילה הלועזית והקושי בהגייתה.

א' ממן: מכל ההצעות אני מעדיף את **שורשנות** מפני ששורש יכול להיות גם חיובי וגם שלילי. דוגמה לפן השלילי אנו מוצאים למשל בדברים כט, יז: "פֶּן יֵשׁ בְּכֶם שָׂרֵשׁ פְּדָה רֹאשׁ וְלַעֲנָה".

ד' טלשיר: אולי פשוט **אדיקות**?

מ' בר-אשר: בגלל ריבוי ההצעות אני מחזיר את המונח לוועדת המינוח המרכזית. כל ההצעות שהועלו תידונה בה, ואם יש הצעות נוספות, אפשר לשלוח גם אותן.

מ' זמלי: יש לי עדכון למונח העשירי ברשימה: קיבלתי את אישורו של פרופ' יצחק סמואל שהמונח expected-utility theory יהיה **תֹּוֹרַת תּוֹחֶלֶת הַתּוֹעֵלָת** במקום **תּוֹרַת תּוֹחֶלֶת הַתּוֹעֵלָת**.

ר' גדיש: רשמתי לפניי.

מ' בר-אשר: אם אין הערות נוספות, אני מודיע בזה על אישור המונחים בשתי הרשימות.

כלי הצבעה אושרו המונחים היחידים בטכנולוגיית המידע והתיקונים במונחי הסוציולוגיה שלא הוחזרו לוועדה.

[הערת העורך: המונח יסודנות לפונדמנטליזם אושר בשנת תשע"ז בישיבה שמח (להלן, עמ' 155).]

ד. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. שוּמְרָה (בודקה, בוטקה)
2. מְבָצוֹר (בונקר)
3. בְּיוֹשׁ (שיימינג)
4. דְּבָקִית (סטיקר)

רקע

1. שוּמְרָה (בודקה, בוטקה)
 מקור המילה 'בודקה' בלשונות הסלאוויית, והיא משמשת גם בידיש. בעברית היא מציינת בעיקר מבנה שמירה בכניסה למתחם, והחלופה המוצעת היא למשמע זה בלבד (ולא בקתה, צריף וכדומה).

הצעת הוועדה: שוּמְרָה. בספרות חז"ל סוכת שומר בכרם, ולפי אבן-שושן בעברית החדשה גם 'תא של זקיף או של נוטר' (אסתר גולדנברג העידה על שימוש כזה במילה בימי שירותה בצבא). היו מחברי האקדמיה שהסתייגו מן ההצעה בגלל השימוש במילה בתחום הארכאולוגיה, ואולם הוועדה סברה שמדובר באותו המשמע (מבנה שמירה) וכי השימוש החי במילה הוא דווקא יתרון.

עוד עלו ההצעות בּוֹדְקָה או בּוֹדְקָה (מן בד"ק בתבנית המילה שוּמְרָה ובזיקה לצליל המילה הלועזית), בִּיתָן שְׂמִיָּה (משמש במידת מה), בִּיתָן שְׂעַר (על פי בית שער שבמשנה 'תא שומר בשער החצר').

הצעות שהתקבלו מן הציבור: בִּיתָן סֶף, בִּיתָנִית; בְּדָקוֹן, בְּדָקִית, שוּמְרִית, מְשֻׁמְרָה, שְׂמֻרְתָּא (שמר+תא); מְבָטָחוֹן, מְבָטָחִית; נוֹטְרִית, נוֹטְרָה; שוּעְרָה; בְּקָתָן (בקתה+ביתן ברמיזה לבגתן ותרש שומרי הסף).

2. מְבָצוֹר (בונקר)
 בונקר הוא מקלט מבוצר המשמש מחסה לחיילים, לכלי ירייה ולמתקנים חיוניים. לרוב הוא בנוי מתחת לפני הקרקע בתחומי מערך ההגנה (ההגדרה על פי מילון צה"ל).
 הצעת הוועדה: מְבָצוֹר (במשקל מְסֻתוֹר). המילה מתועדת מעט בספרות ההשכלה במשמע קרוב למבצר או ביצור.

עוד עלו ההצעות בְּצָר (כשם עיר המקלט); בְּצָרוֹן (על פי "שובו לְבָצְרוֹן אֶסְרִי הַתְּקָה"; נגד ההצעה נטען שאינה הוגנת כלפי תושבי מושב ביצרון שליד אשדוד ושכונת ביצרון בתל אביב); מְבָצְרִית/בְּצוֹרִית (בהשראת מיגונית, יחידת מיגון ניידת העשויה בטון מזוין או פלדה; נגד ההצעה נטען שאינה מתאימה למבנה מסיבי); מְבָטוֹן (מבנה בטון. במילה גם רמז לבטן האדמה).

ההצעות הועמדו להצבעת הציבור באתר האקדמיה. תוצאות ההצבעה: מבצור 4,413 (38%); ביצורית 3,255 (28%); מבצרית 1,284 (11%); בצר 905 (8%); ביצרון 813 (7%); מבטון 793 (7%).

הצעות שנשללו: מילים מן חפ"ר (משום שבנוקר אינו בהכרח תת־קרקעי, ובגלל מונח צבאי אחר הקשור לבונקר אך שונה ממנו: מִחְפָּרֶת – מחסה חפור מתחת לפני הקרקע שהותקן כדי למגן חיילים וציוד צבאי מפני אש האויב); מְעֻזִית וכדומה (קרוב מדי למונח הצבאי השכיח מְעוֹז); מְצָד, מְמָצֵד וכדומה (נקשר למצדה ולמְצָד בארכאולוגיה – מבצר קטן במערכות הגנה). הצעות שהתקבלו מן הציבור: בּוֹרְנִית (בור שהוא בירנית), מְבִטָח, מְבִטָחוֹן, מְבַצֵּרָה, מְבַרְחָה, מְגוּוֹן, מְגִנָּה, מְגִנְנִית, מְחַבֵּר (מחבוא+בור), מְחַסוֹן (מחסה+חֶסוֹן), מְחַסֵּין (מחסה+חסיין), מְחַסִּית, מְחַפָּה, מְחַפּוֹר, מְלוֹטוֹן (הימלטות ברמיזה למילה בטון), מְסַגֵּר, מְסַתְוֵרִית, מְקַבְטוֹן (מקלט+בטון), מְקַלְטוֹן.

3. בְּיוֹשׁ (שיימינג)

לפי ויקיפדיה 'שיימינג' הוא "ביוש אדם או מותג באמצעות האינטרנט, ובפרט באמצעות הרשתות החברתיות". הוועדה מציעה לאמץ את החלופה הרווחת למדי בְּיוֹשׁ. שלא כמו הפועל בְּיֹשׁ, שם הפעולה ביוש כמעט שאיננו משמש בהקשרים אחרים. עוד עלו ההצעות בְּיוֹשׁ פְּמִבִּי, בְּיוֹשׁ בְּרִשֶׁת, בְּזוּי (אלו משמשים במידת מה לצד ביוש), עֶלְבָּנָה (מן עלבון ברמיזה להלבנת פנים), נְבָזוּז.

4. דְּבִקִּית (סטיקר)

המקבילה הרגילה של המילה האנגלית הכללית sticker היא מְדַבְּקָה. ואילו בעברית התייחדה המילה 'סטיקר' לציון מדבקה שעליה כיתוב המייצג עמדה מסוימת. מדבקות מעין אלו מודבקות בעיקר על מכוניות (באנגלית: bumper sticker 'מדבקת פגוש'). במונחי משרד (1960) ובולאות (1991) נקבעה הבחנה בין מְדַבְּקָה (מונח כללי לציון תווית נדבקת) ובין דְּבִקִּית (מדבקה הנדבקת בלי הרטבה). כיום רוב המדבקות הן ממילא ללא צורך בהרטבה, ובפועל משתמשים רק במילה מְדַבְּקָה. למן שנות השמונים נהגים במזכירות המדעית ובייעוץ הלשון ברדיו להמליץ על המילה דְּבִקִּית תמורת סטיקר (שהרי סטיקר נדבק ללא הרטבה). המילה משמשת פה ושם במשמע זה, למשל במערכת החינוך. הוועדה מציעה לאמץ אימוץ רשמי את דְּבִקִּית תמורת סטיקר. הערה: לצד השימוש במילה דבקית לסטיקר יש המשתמשים במילה דבקית לסוגים מסוימים של ניירות נדבקים – מדבקות עגולות קטנטנות לילדים או פתקיות תזכורת נדבקות.

מ' פלורנטיין: המליאה מתבקשת לדון בארבע הצעות חדשות; שתי הראשונות הן **לבוֹדְקָה** (או **בוֹטְקָה**) ו**לבוֹנְקָר**. **לבוֹדְקָה** אנחנו מציעים את **שׁוֹמְרָה**, שיתרונה הגדול שאיננה חידוש. עם זאת היו שביכרו את ההצעה **בוֹדְקָה** בגלל קרבת הצליל. הבונקר העסיק אותנו רבות. פנינו לציבור וראינו שהשורש המועדף הוא בצ"ר. בסופו של דבר העדפנו את ההצעה **מְבַצֵּר**, שהציעה ברכה פישלר. אחר כך מצאנוה משמשת בספרות ההשכלה חלף **מְבַצֵּר**, כעין חילופי **מְגִדוֹל** ו**מְגִדָּל**. גם הציבור חשב כמונו.

מ' בר-אשר: בשומרה אני תומך בכל לב. במעבר שלה מן השדה אינני רואה קושי. אשר לבונקר, נדמה לי שאת המילה הזאת שומעים היום בהקשר של משחקי כדורגל לא פחות מבהקשר הצבאי.

ת' קציר: הוועדה הייתה מודעת למשמעות בספורט, ואחד מחברי הוועדה סבר שבהקשר הזה המילה מתאימה אף יותר מבתחום הצבאי.

ד' טלשיר: בתקופת ההשכלה אחת הדרכים למלא את חסרון המילים הייתה להשתמש בשמות פרטיים. כך למשל קיבלנו את הנחליאלי. אפשר לחזור לדרך הזאת ולקבל לבונקר את שם המקום בצָר.

מ' זמלי: רציתי לדבר בזכות ההצעה בודקה. היא מתאימה לעמדות בדיקה שונות, למשל לאלה המוצבות בכניסה לקניונים. הבדיקה הביטחונית של הנכנסים היא העיסוק המרכזי של השומרים שם; לעיתים אין העמדה אלא שולחן.

י' עופר: בודקה היא בדרך כלל מקום המיועד לשומר בלבד.

ש' פסברג: אני בעד ההצעה בודקה. זאת הצעה נפלאה המשמרת במידה רבה את הבודקה, ונראה לי שהיא תיקלט בקלות.

א' אלדר: אני חושש שהמילה מבצור תיתפס כחלופה למבצר. אולי יצטרכו לומר לשם הבהרה מבצור תת־קרקעי. זאת ועוד, המילה בונקר ותיקה בהרבה ממסך; יש לה מורשת קרב וניחוח של גבורה אצל חיילים כמוני שהשתתפו בששת הימים בכיבוש בונקרים ברמת הגולן; היא גם לא קשה להגייה כמו פונדמנטליזם. לא הייתי נפרד ממנה בקלות. מדוע החליטו לבקש לה חלופה עברית?

ר' גדיש: כי זאת המילה הלועזית היחידה בתחום שאין לה חלופה עברית.

א' חזן: בנוגע לבודקה – גם הבדיקה שעליה דיברה מלכה זמלי היא לצורכי שמירה. לדעתי שומרה כוללת את הבידוק, אבל בכניסה לקניונים אפשר לדבר על עמדות בידוק.

ת' קציר: אני מבקשת להעיר על בונקר ועל בודקה. לפי המילון למונחי צה"ל, בונקר איננו בהכרח תת־קרקעי, ואומנם לעיתים מדגישים ואומרים בונקר תת־קרקעי, להבדילו מבונקר עילי. אשר לבודקה, איננו מחפשים שם לעמדות בידוק אלא למבנה הקטן המיועד לשומר. עמדות הבידוק נקראות עמדות בידוק.

ד' טלשיר: ראשית, גם הבונקר בכדורגל איננו תת־קרקעי. שנית, אני חושש שאנשים לא ידעו להגות את הצורות שומרה או בודקה.

ש' נאה: אני רוצה להסב את תשומת הלב לחוסר התאמה כלשהו: היושב בבודקה איננו שומר או בודק אלא מאבטח. מכאן שמאבטח ישב בשומרה או בבודקה. בנוגע למורשת הקרב של הבונקר, רציתי רק להעיר שזאת מורשת הפכפכה. יש שאצלם זכורים הבונקרים לרעה ממלחמת יום כיפור.

מ' בר-אשר: נעבור להצבעה. תחילה נצביע על החלופה העברית לבודקה/בוטקה.

הצבעה

בעד שומרה - 12

בעד בודקה - 5

הוחלט: שומרה (בודקה/בוטקה).

מ' בר-אשר: לבונקר שמענו כמה הצעות: הצעת הוועדה היא **מבצור**; דוד טלשיר תמך ב**בצור**, ואילו אילן אלדר סבר שכדאי להשאיר את **בונקר** בלעז. נצביע על שלוש האפשרויות האלה.

הצבעה

בעד חלופה עברית לבונקר - 14

נגד - 2

בעד מבצור - 11

בעד בצור - 2

הוחלט: מבצור (בונקר).

מ' פלורנטיין: שתי ההצעות האחרונות להיום הן **ביוש** לשיימינג ודבקית לסטיקר. הפועל **בייש** אינו חדש, אבל שם הפעולה **ביוש** כמעט שאינו משמש, למעט כיום במשמעות 'שיימינג'. הוצעו גם הצעות מעטות אחרות, ובהן הצעתה של מלכה זמלי **עלבנה**, שיש בה גם עלבון וגם הלבנת פנים.

דבקית הוא מונח שכבר הציעה בעבר האקדמיה לדבר שונה במקצת: מדבקה הנדבקת בלי הצורך להרטיבה (בשונה למשל מבולים). היום אפילו הבולים כבר אינם זקוקים ללשונו, וכמעט כל מדבקה היא דבקית. על כן מוצע לייחד את הדבקית למדבקות הנקראות בעברית סטיקרים.

ר' גדיש: באנגלית sticker היא מילה כללית. בעברית סטיקר משמש לסוג מסוים של מדבקות – אלה המודבקות על המכוניות. מאחר שהמילה **דבקית** כבר הייתה בנמצא, החלו להשתמש בה בעברית כמשמעות המצומצמת של סטיקר.

ע' תירוש-בקר: גם אצל רופא שיניים ילדים מקבלים **סטיקר**. זה לא רק על מכוניות.

מ' זמלי: אני מבקשת שלצד **ביוש** ייכתב בסוגריים מרובעים: ברשתות חברתיות. **ביוש** איננו בין חברים או בחדרי חדרים אלא ברשתות החברתיות.

ר' גדיש: יהי כן.

ד' טלשיר: אפשר היה לקרוא לזה **בוש**. **בוש** הוא גם פעיל וגם סביל: אתה מבייש מישהו ומישהו מתבייש.

א' אלדר: אם נקבל את המילה בְּיוֹשׁ, כיצד ישתמשו בה? 'הוא עשה לו בְּיוֹשׁ'? זה לא נשמע טוב.

ר' גדיש: בדרך כלל מדברים על התופעה, בהיותה תופעה חדשה.

מ' בר-אשר: אבל שומעים גם 'עשה לו שיימינג'.

א' אלדר: ההצעה ביוש מתאימה לתופעה, אבל לא למשפטים כגון 'עשה לו שיימינג'. לכך אולי בושת מתאימה יותר.

ר' גדיש: אפשר לומר 'בייש אותו בפומבי', 'בייש אותו ברשת' וכיוצא באלה צירופים.

מ' בר-אשר: אני חושש שנשמע 'עשה לו ביוש ברשת'. תפוצת הפועל עשה הולכת וגדלה.

א' חזן: הצעתי נבְּזוּז עד שבדקנו ומצאנו שהמילה ביוש כבר משמשת לא מעט.

מ' בר-אשר: נעבור להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד בְּיוֹשׁ – רוב גדול

הוחלט: בְּיוֹשׁ [ברשתות חברתיות וכדומה] (שיימינג).

בעד דְּבָקִית – רוב גדול

הוחלט: דְּבָקִית (סטיקר).

ה. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

א. ניקודה של המילה חסד הוא חֶסֶד (ונטייתה חֶסֶד־ חֶסְכוֹ חֶסְכִים חֶסְכִי־ חֶסְכִיָה חֶסְכִיָהם).

ב. קמץ וצירי לפני סיומת ך־ (תוספת לסעיף 2.2.1א) (בהחלטות האקדמיה בדקדוק) בשמות שבא בהם קמץ או צירי לפני הסיומת ך־ – הקמץ או הצירי מתקיים בנטייתם, כגון תִּיָרְנִים, בְּרִוּוֹן־, סְבִיבְתָן־, אֶזְמֶלְנִים, מְלֻגְזָנִי־.

ג. משקל פֶּעוּל ברבים (תוספת הערה לסעיף ח(3) מכללי הקמץ) סיומת הרבים במשקל פֶּעוּל בעל הקמץ המתקיים היא בריגיל במקורות העברית־זוֹת, וכך נוהגות המילים בימינו, כגון לְקוֹחוֹת, פְּרוּזוֹת, פְּעוּטוֹת. בכמה שמות נוהגת סיומת הרבים יִם, כגון פְּגוּשׁ פְּגוּשִים, פְּשׁוּשׁ פְּשׁוּשִים, פְּמוּט פְּמוּטִים (לצד פְּמוּטוֹת).

רקע

א. השם חסך ונטייתו המילה החדשה 'חסך' מבוססת על חֶשֶׁךְ המקראית: "רָדָה בְּאֵף גּוֹיִם מְרַדְּף בְּלִי חֶשֶׁךְ" (ישעיהו יד, ו). על פי המילונים והפרשנים פירושה 'הפסקה' או 'הימנעות'. חסך משמשת במשמעות 'חוסר', 'גירעון'. היא מופיעה לראשונה בכרך המילואים של אבן-שושן משנת 1982 אך ניקודיה מתרוצצים: אבן-שושן (שם): חֶסֶךְ; מילון אבן-שושן מ-2005: חֶסֶךְ; מילון רב-מילים: חֶסֶךְ. ועדת הדקדוק העדיפה את הניקוד בקמץ-קמץ (חֶסֶךְ) על דרך חֶשֶׁךְ שבמקרא. משמעות ההחלטה היא כי נטיית המילה היא חֶסֶךְ-חֶסֶךְ (ביחיד), חֶסֶכִים חֶסֶכִי-חֶסֶכִיה חֶסֶכִיהם (ברבים) - על דרך נטיית חֶתָן, חֶכֶם, זָנָב, כָּנָף. מלכה זמלי ערערה על ההחלטה (שהוגשה לישיבת מליאה קודמת) בסוברה שעדיפה צורת היסוד חֶסֶךְ, שנטייתה ברבים פשוטה יותר: חֶסֶכִים חֶסֶכִי-חֶסֶכִיה חֶסֶכִיהם (כנטיית מרבית השמות במשקל פֶּעַל, דוגמת כָּלַל, פָּקַק, פָּרַס, אָזַז). ועדת הדקדוק החליטה לדבוק בהחלטתה: הצורה חֶסֶךְ עדיפה משום שאיננה מחדשת מילה, ובהגייה חֶסֶכִי (למשל חסכי ילדות) לא ראתה שום קושי. הערה: בעבר התנגדה האקדמיה לשימוש במילה חסך כחלופה ל־deprivation וקבעה קיפוח.

ב. קמץ וצירי לפני סיומת ך

סעיף 2.2.1(א) בהחלטות האקדמיה בדקדוק דן בתנועה שלפני סיומת ך וקובע כך: קמץ וצירי שאינם מתקיימים בנטייה משתנים לשווא בבואם בסמוך לסיומת ך, ואילו קמץ וצירי המתקיימים בנטייה, מתקיימים גם לפני הסיומת ך. למשל: תוֹתָחַן (מן תוֹתָחַ, השוּו תוֹתָחִי), מִשְׁפָּטוֹן, מִדְעוֹן, מוֹקְדוֹן, לעומת תִּירוֹן (השוּו תִּירִי), אֶצוֹן, בְּרוֹזוֹן, אִזְמְלוֹן, דְּלִפְקוֹן, מְלֻגְזוֹן (מן מְלֻגְזָה). יוצאים מכלל זה השמות כֶּלְכֶלֶן, פְּסִנְתָּרֶן, מְהַפְּכֶן (שבא בהם שווא כנגד קמץ או צירי מתקיימים בשמות כֶּלְכֶלָה, פְּסִנְתָּר, מְהַפְּכָה). בישיבת המליאה שבמ (כ"ז במרחשוון תשע"ו, 9 בנובמבר 2015) אושרה ההחלטה כי הקמץ לפני הסיומת תְנוּת במילים כגון סְבִיבְתָנוּת מתקיים למרות ריחוקו מהטעם. בעקבות ההחלטה עלתה השאלה מה דין הקמץ שלפני הסיומת ך בנטיית מילה כגון סְבִיבְתָן וכגון תִּירוֹן. התברר כי סעיף 2.2.1(א) עוסק רק בקיומו או אי-קיומו של הקמץ בצורת היסוד, וחסרה בו התייחסות לנטייה. חברי ועדת הדקדוק סברו שרצוי שהתנועה תתקיים בנטיית השמות האלה (תִּירוֹנִים, בְּרוֹזוֹן, מְלֻגְזָנִים וכן סְבִיבְתָנִים ולא תִּירוֹנִים, בְּרוֹזוֹן, מְלֻגְזָנִים, סְבִיבְתָנִים) שהרי היא מתקיימת בנטיית השמות שמהם נגזרו (תִּירִי, בְּרוֹזִיָהם, מְלֻגְזוֹתִי), וההחלטה על קיום הקמץ בצורות בעלי הסיומת ך נובעת מכך. לכן החליטה הוועדה להוסיף לסעיף את הכלל הזה: בשמות שבא בהם קמץ או צירי לפני הסיומת ך - הקמץ או הצירי מתקיימים בנטייתם, כגון תִּירוֹנִים, בְּרוֹזוֹן, סְבִיבְתָן, אִזְמְלָנִים, מְלֻגְזָנִי.

ג. משקל פעול ברבים

סעיף 3 בכלל ח מכללי הקמץ קובע כי הקמץ מתקיים במשקל פעול בשמות המציינים את עושה הפעולה (אדם או כלי), כגון לקוח לקוחות, ובשמות פעוט, פמוט, ממון, נמוש ופשוש. אף שעניינו של הכלל הוא קיום הקמץ בנטייה בלבד ואין עניינו לקבוע את צורת הרבים של השמות הנמנים בו, צורת הרבים של כל השמות הנזכרים בכלל היא בסיומת ׳ות׳. זאת גם מסורת ההוראה של דקדוק משקל זה. ואמנם צורת הרבים פשושות נקבעה במפורש במונחי האקדמיה (ברשימת שמות בעלי החיים של ארץ-ישראל משנת תשכ״ג). ועדת הדקדוק דנה בשאלה אם צורת הרבים בסיומת ׳ים׳ אסורה בשמות במשקל הזה שהרי צורת הרבים הרווחת של פמוט, פגוש, פשוש ואף חמוס (חיה ממשפחת המכרסמים) היא דווקא ב׳ים׳: פמוטים, פגושים, פשושים, חמוסים.

לאחר שני דיונים, שבהם הסכימו חברי הוועדה שצורת הרבים בסיומת ׳ים׳ אפשרית לפחות בחלק מן השמות במשקל הזה, הוחלט להוסיף את ההערה המוצעת. יש לשים לב שבנוסח המוצע אין חלוקה סמנטית בין שמות המציינים את עושה הפעולה ושמות אחרים.

מ' בר־אשר: מתאשרת בזה ההודעה של ועדת הדקדוק.